

4. Aanbiddingsmuziek

Introductie

Bij de aanbedding van God wordt vaak muziek gebruikt. Dit kunnen allerlei soorten muziek zijn. In dit stuk willen we bekijken wat de Bijbel zegt over aanbiddingsmuziek. Welke soorten aanbiddingsmuziek zijn er? En welke instrumenten zijn bij uitstek geschikt voor aanbidding? Wat verlangt God van aanbiddingsmuziek?

Drie categorieën aanbiddingsmuziek

In Efeze 5:19 en Kolossenzen 3:16 worden de drie hoofdcategorieën van aanbiddingsmuziek genoemd. In Efeze staat het als volgt beschreven: *En spreek onder elkaar met psalmen, lofzangen en geestelijke liederen, zingend en musicerend in uw hart voor de Heer*. De hoofdcategorieën zijn dus: psalmen (*psalmois*), gezangen (*hymnois*) en geestelijke liederen (*oidais pneumatikais*). Maar wat zijn dat dan precies?

Globaal kan gezegd worden dat psalmen de officiële liederen zijn, die door de eeuwen overgeleverd zijn en een officiële rol in de eredienst hebben gekregen. In het Nieuwe Testament worden daar vaak de 150 Psalmen uit het Oude Testament mee bedoeld. Gezangen zijn vrijere liederen, waarin ieder persoonlijk zijn dank en lofprijzing naar God kan uiten. Deze liederen zijn ook wel uitgewerkt op papier en kunnen soms grote bekendheid genieten, maar zij hebben niet het officiële gezag zoals psalmen. Geestelijke liederen zijn liederen die spontaan ontstaan in vrije aanbidding. Onder leiding van de Geest worden deze ter plekke gezongen, zonder dat er ook maar iets van op papier staat of voorbereid is. Het gaat bij deze laatste categorie dus om zingend profeteren.

Deze categorieën zijn niet helemaal waterdicht van elkaar te scheiden en lopen soms in elkaar over. Daarom zoomen we nog iets verder in. Het woord 'psalm' betekent letterlijk 'lied gezongen met een tokkelinstrument'. Nu wil dit niet zeggen dat psalmen alleen maar met bijvoorbeeld de harp gezongen werden. In het boek van de psalmen lees je namelijk ook over allerlei andere instrumenten. Maar het laat wel zien dat er een vast format bestond voor de psalmen. Deze psalmen werden gewoonlijk gezongen door de Levitische koren in de Tempel en daarbij speelde de harp een grote rol. De harp was één van de officiële instrumenten, die gebruikt werden voor het musiceren in de Tempel.

De Psalmen zijn in de eerste plaats de 150 Psalmen uit de Bijbel. Maar deze categorie hoeft niet perse beperkt te blijven tot deze 150 psalmen. Je kunt je voorstellen dat er andere Bijbelliederden ontstaan, die letterlijk Bijbelteksten uitzingen en die een vaste plek krijgen in de liturgie. We kunnen bijvoorbeeld denken aan het 'Ere zij God' of de lofzangen van Maria en Zacharias, die jarenlang een vaste plek kregen na de berijmde Psalmen, onder de titel 'Enige Gezangen'. In nog bredere zin kunnen we denken aan liederen als 'Een vaste burcht' of de gezongen Geloofsbelijdenis. Deze hebben geen canonieke status meer zoals de Bijbelliederden, maar hebben toch nog altijd een bepaalde autoriteit in christelijke kringen. Deze liederen hangen dus ergens tussen psalmen en gezangen in, zou je kunnen zeggen.

Gezangen heb je in allerlei vormen. We denken bij gezangen al snel aan de gezangsbundels, die in de traditionele kerken gebruikt worden, maar ook opwekkingsmuziek zou in de bovengenoemde definitie van gezangen vallen. Ook opwekkingsliederden zijn liederden die uitgewerkt zijn op papier en persoonlijke en collectieve lofprijzing van God vormgeven. Opwekkingsliederden hebben vaak geen officiële status, maar er zijn zeker liederden bij die grote bekendheid genieten.

Het gebeurt regelmatig dat opwekkingsliederen ontstaan uit spontane of vrije aanbidding. In eerste instantie vallen deze liederen dus onder geestelijke liederen, maar zodra ze gearrangeerd, uitgewerkt en op papier worden gezet, zullen ze onder de gezangen gaan vallen. Immers, deze liederen kunnen vanaf dat moment door iedere musicus of zanger uitgevoerd worden, of ze nu wel of niet direct door de Geest geïnspireerd worden. Zo zien we dat liederen de grens over kunnen steken en van geestelijke liederen in gezangen kunnen worden omgezet.

Tegelijk moet hierbij gezegd worden dat het zingen van psalmen en gezangen ook een geestelijke zaak dient te zijn. Als de Geest de leiding van de aanbidding overneemt, dan worden oude woorden weer nieuw in onze mond. Ze spreken rechtstreeks van en tot God. Psalmen en gezangen kunnen dus net zo goed profetisch zijn als geestelijke liederen. Daar zit dus geen harde knip in. Het onderscheid tussen geestelijke liederen enerzijds en psalmen en gezangen anderzijds zit hem vooral in de vorm. De eerste categorie gaat over het spontaan ontstaan van liederen, de twee laatste categorieën gaan over liederen die al ontstaan en uitgewerkt zijn. Psalmen en gezangen kan men voorbereiden en instuderen, geestelijke liederen niet.

Samenvattend zien we een schaal van officiële en vastgestelde liederen naar vrije aanbidding. Dit stelt ons als gemeente voor de vraag: waar missen we nog iets? Waar kunnen we nog in groeien? Misschien missen we wel officiële liederen, die een stuk houvast en Bijbelse ondergrond geven. Misschien missen we ook wel de vrije aanbidding, waar de Geest de volledige vrijheid krijgt om ons te leiden. De Bijbel onderwijst ons beiden. Deze beide polen van aanbidding zijn van belang voor God. Je kunt ze de polen van Woord en Geest noemen, die samen de juiste koers geven voor onze aanbidding.

Wat verlangt God van onze aanbiddingsmuziek?

Vaak denken we bij aanbiddingsmuziek dat het vooral vernieuwend, aansprekend en bij de tijd moet zijn. Maar als we kijken naar wat God van aanbiddingsmuziek verlangt, dan gaat dat niet in de eerste plaats om het vernieuwende of aansprekende karakter van de muziek, maar dan gaat het vooral om de intentie waarmee de muziek gemaakt wordt. We lezen in Openbaring 4:8 dat de vier dieren rond de Troon van God geen rust hadden en dag en nacht uitriepen: 'Heilig, heilig, heilig is de Heer God, de Almachtige, Die was, Die is en Die komt!' En telkens wanneer de vier dieren dat uitriepen, wierpen de 24 ouderlingen hun kronen voor de Troon en riepen ook een vast antwoord uit naar God.

Je kunt hierbij denken: 'nou, na zoveel duizenden keren weet je het toch wel een keertje?' Je zou denken dat deze plaat op een gegeven moment wel grijs gedraaid is. Waarom niet een keertje wat anders roepen of zingen? Is het niet saai om steeds hetzelfde riedeltje op te dreunen? Maar hier zit hem de crux van aanbidding. Het gaat niet in de eerste plaats om vernieuwende woorden, maar om de intentie van het hart. Iedereen in de hemel is zo diep onder de indruk van Gods heiligheid, dat ze niet anders kunnen dan blijven uitroepen hoe heilig God is. Zij blijven voor eeuwig verbaasd en vol ontzag over de heiligheid van God. Die is zo groot, dat je voor eeuwig kan zingen en dan schiet je nog steeds woorden tekort. De engelen onderzoeken de heiligheid van God en ontdekken dat het altijd veel dieper gaat, dan ze kunnen beseffen.

God verlangt van aanbiddingsmuziek vooral dat het met de juiste intentie gezongen en gemaakt wordt. Of het nu om een psalm, een gezang of een geestelijk lied gaat: God verlangt dat het uit ontzag en liefde voor Hem gezongen wordt. Dan is het Hem veel waard en dan heeft het hemelse kracht in zich.

Dit wil niet zeggen dat we niet ons best hoeven te doen om mooie muziek voor God te maken. Als we Hem onze eer waard vinden, dan willen we toch onze best doen om met volle inzet en muzikaliteit er iets moois van te maken voor Hem? Ook creativiteit, muzikaliteit en vernieuwende liederen komen bij God vandaan. In de hemel worden ook nieuwe liederen gemaakt en gezongen, naast de vaste, oude liederen.¹

We lezen in de Bijbel dat David in de Tempel 288 volleerde profetische zangers en 4000 opgeleide muzikanten aanstelde.² Dit leert ons dat David veel energie, tijd en geld stak in het opleiden van zangers en muzikanten om God te loven in de Tempel. Hij zorgde ervoor dat er dag en nacht goede muziek op kon klinken in de Tempel. We zijn geroepen om aandacht te geven aan de opleiding en vorming van onze aanbiddingsteams. Hoeveel hebben wij daarvoor over?

Aanbidding in beurtzangen

In de Bijbel worden ons ook dingen verteld over de vorm van aanbiddingsmuziek. Een eerste opvallende zaak is het gebruik van beurtzangen. Door de Bijbel heen horen we vaak dat God met beurtzangen (en reidansen) geëerd werd.³ De eerste keer dat we daarover lezen is bij de doortocht door de Rietzee. Toen het volk aan de overkant kwam en de Egyptenaars zag aanspoelen aan de kust, toen begon de profetes Mirjam het volk in aanbidding te leiden. Zij zong met de vrouwen een beurtzang voor God, met tamboerijnen en in reidans. De vrouwen zongen de woorden van het lied van Mozes en Mirjam antwoorde hen door te zingen: *Zing voor de Heer, want Hij is hoogverheven! Het paard en zijn ruiters heeft Hij in de zee geworpen.*⁴

Veel van de Psalmen zijn oorspronkelijk ook als beurtzang bedoeld en gezongen. We zien namelijk vaak perspectief wisselingen in de Psalmen. Het ene moment wordt er in de ik-vorm gesproken, het volgende moment in de wij-, jij- of hij-vorm. Dit maakt het soms lastig te vertalen of te begrijpen. Soms wordt beweerd dat het niet kan kloppen, dat er een fout in de tekst staat of dat het verkeerd is vertaald. Maar dat is meestal omdat het principe van de beurtzang niet begrepen wordt. De ene groep zingt dit, de andere groep zingt iets anders terug. Daarom wisselen de perspectieven zo snel en vaak.

In Psalm 147:7 worden we ook expliciet opgeroepen om de Heer te loven in beurtzangen. Daar staat geschreven: *Zing de Heer een beurtzang met dankzegging, zing psalmen voor onze God met de harp.* God werd in de Tempel vaak geloofd met beurtzangen. Een beurtzang geeft een dynamisch en speels geheel en kan meer recht doen aan de veelzijdigheid van het werk van God.

Tot in het laatste boek van de Bijbel komen we beurtzangen tegen. Ook in de hemel wordt vaak in beurtzangen gezongen. In Openbaring 4 horen we dat de vier dieren rond de Troon Gods lof zingen en de 24 ouderlingen daarop antwoorden met een vast antwoord. In Openbaring 5 horen we de engelen, dieren en ouderlingen God aanbidden en alle schepselen van de schepping antwoorden hen in aanbidding. En in Openbaring 19 horen een grote menigte in de hemel God aanbidden voor zijn overwinning. Daarop wordt met een 'Halleluja!' geantwoord. En vervolgens antwoorden de 24 ouderlingen en de 4 dieren met: 'Amen, Halleluja!'

Dit leert ons dat beurtzangen een belangrijke rol hebben in de aanbidding van God. De één zingt dit en de ander zingt ten antwoord. Zo bouwen we elkaar in aanbidding op en kunnen we elkaar ook opvolgen in profetische aanbidding. Als de één iets zingt, roept dit weer iets anders wakker in een ander. Zo kunnen we om beurten met elkaar en tot God zingen. Herhaling en instemming is hierbij niet erg. In de hemel en op de aarde zien we steeds dat aanbiddingszinnen herhaald en herhaald worden, totdat ze diep inzinken en totdat de Geest mensen verder leidt in de aanbidding.⁵

Aanbiddingsinstrumenten

Dan nog iets over de aanbiddingsinstrumenten. In principe kunnen alle instrumenten gebruikt worden voor aanbidding. We lezen in de Bijbel dat er een heel divers pakket aan instrumenten voor de aanbidding gebruikt werd. Maar er zijn enkele instrumenten die er daarbij uitspringen. In Ezechiël 28:13 wordt verteld dat satan, voordat hij viel een aanbiddingsengel was in de hemel. Hij maakte daarbij gebruik van tamboerijnen en fluiten. Na zijn val inspireert de satan koning Nebukadnezar om een gouden beeld te gaan vereren. Daarbij maakt hij gebruik van enkele vaste instrumenten, die maar liefst vier keer worden opgesomd in Daniël 3. Deze instrumenten zijn: hoorn, fluit, citer, luit, lier, panfluit en daarbij nog andere muziekinstrumenten.

In Psalm 150 krijgen we ook een opsomming van de instrumenten die rond de Tempel gebruikt werden, namelijk: ramshoorn, luit, harp, tamboerijn, snarenpel, fluit en cymbalen. We zien dat deze opsomming grotendeels overeenstemt met de opsomming in Daniël 3 en de instrumenten die satan voor zijn val gebruikte in de hemelse aanbidding. Het komt globaal neer op:

1. (Rams)hoorns
2. Getokkelde snareninstrumenten (harp, luit, citer en lier)
3. Fluiten
4. Tamboerijnen en cymbalen

Deze instrumenten zien we ook veelvuldig naar voren komen bij profetische aanbidding. Zo maakte profetes Mirjam gebruik van tamboerijnen. De profeet Elisa liet een harpspeler roepen, zodat hij bij harpmuziek kon profeteren. En de profetenscholen van Samuël profeteerden met luiten, tamboerijnen, fluiten en harpen.⁶ Deze instrumenten worden in de Bijbel dus op bijzondere wijze verbonden aan profetische aanbidding. De bazuinen en hoorns werden waarschijnlijk voornamelijk gebruikt bij de officiële eredienst. De snareninstrumenten, fluiten en tamboerijnen werden overal mee naar toe genomen om mee te aanbidden en te profeteren.

De vraag voor ons is: welke instrumenten missen we nog? En kunnen we mensen vinden of opleiden om deze instrumenten te bespelen tot eer van God? Kunnen we hen een rol geven in de aanbiddingsteams? Ze worden niet voor niets zoveel in de Bijbel genoemd. Kennelijk zijn deze instrumenten belangrijk bij de aanbidding.

Wat leren wij?

De Bijbel onderwijst ons drie categorieën van aanbiddingsmuziek, namelijk psalmen, gezangen en geestelijke liederen. Deze categorieën vormen een schaal van officiële en vastgestelde liederen naar vrije aanbidding. Deze beide polen zijn belangrijk in de aanbidding.

Verder leren we dat het niet in de eerste plaats gaat om vernieuwende of goede muziek, maar vooral om de intentie waarmee aanbidding gedaan wordt. God verlangt aanbidding vanuit ontzag en liefde voor Hem. Daaraan ontleent aanbidding zijn kracht. Daarnaast mogen we natuurlijk wel inzetten op muzikale kwaliteit en het maken van nieuwe liederen. God is het waard.

De Bijbel leert ons verder het belang van beurtzangen bij de aanbidding. Beurtzangen kunnen meer recht doen aan de veelzijdigheid van Gods werk. De Bijbel noemt ons ook een aantal instrumenten die in het bijzonder bij aanbidding gebruikt kunnen worden, namelijk: getokkelde snareninstrumenten, zoals de harp, fluiten, tamboerijnen en cymbalen. In de officiële eredienst komen daar vaak nog (rams)hoorns bij.

Bijbelteksten

1. Nieuwe liederen in de hemel: Openbaring 5:8-9, 14:3
2. Opleiding van musici: 1 Kronieken 23:5, 25:7
3. Beurtzangen: Psalm 147:7, Ezra 3:11, Jesaja 6:3, Openbaring 4, 5, 19
4. Beurtzang van profetes Mirjam: Exodus 15:20-21
5. Herhaling in aanbidding: Exodus 15:1, 21, Psalm 136, Openbaring 4:8
6. Profetische muziekinstrumenten: Exodus 15:20, 1 Samuël 10:5, 2 Koningen 3:15